

ბიზნეს-ინჟინერინგი ფილოლოგიაში

პრესკრიფციული ნორმა და ინოვაციური ენა

ეკა რუსიშვილი,
ფილოლოგიის დოქტორი

რეზიუმე

მსოფლიო ინტერნეტ-ქსელი არის ახალი არხი, რომელიც წარმოიქმნა XX საუკუნის დასასრულს. ეს არხი გამოირჩევა სპეციფიკურობით, რომელიც განსხვავებს მას როგორც ზეპირი არხის, ასევე წერილობითი არხისაგან.

ინტერნეტში კომუნიკაციის ფორმების მრავალფეროვნების (ელექტრონული ფოსტა, ფორუმი, ჩატი) მიუხედავად, სწორედ ჩატები წარმოადგენს ყველაზე პერსპექტიულ კვლევის ობიექტს იმასთან დაკავშირებით, რომ მასში, სხვა ფორმებთან შედარებით, ყველაზე მეტად ვლინდება არხის სპეციფიკა.

არხის კატეგორიულ თვისებებს შორის, როლებიც განსაზღვრავს მეტყველების წარმოქმნას ჩატში, შეიძლება გამოიყოს: 1) არხის მაფორმატებელი თვისებები; 2) წარმოქმნის გამოყენებული სუბსტანცია.

არხის მაფორმატებელ თვისებებს განეკუთვნება: 1) მეტყველების წარმოქმნის წინსვლითი, შეუქცევადი პროცესი; 2) აზრის წარმოებისა და მისი ვერბალური აღნიშვნის სინქრონულობა 3) წინსვლითი ხასიათის მქონე პროცესუალობის უშუალო-რეფლექსიური ტიპი.

საკვანძო სიტყვები: პრესკრიფციული ნორმა, ინოვაცია, კოდიფიცირება, აბრევიატურა, ვარიანტულობა, უზუსტობა.

Prescription Norm and Language Innovation

Eka Rusieshvili, Doctor

Summary

The Internet is a new channel for the network, which was created at the end of XX century. This channel is distinguished by its specificity, which distinguishes it as an oral channel, the channel is also written.

The forms of internet communication diversity (e-mail, forum, chat), however, the most promising research of the rooms in regard it, compared to other forms, mostly revealed the specifics of the channel.

The categorical qualities, which are determined by the formation of speech in the chat, can be distinguished: 1) channel formatted properties; 2) used to generate the substance.

Formatted channel features include: 1) speech-generating success, irreversible process; 2) production of thought

and its verbal indications of synchronism; 3) having the character of advancement procession direct-reflective type.

Keywords: prescription norm, innovation, codified, abbreviation, variants, uzus.

* * * * *

ინტერნეტი, როგორც მეტყველების წარმოქმნის არხი, უმთავრესად გამოიყენება მოსახლეობის ყველაზე დინამიური ნაწილის მიერ. ეს ფაქტი გვაძლევს საშუალებას ვინანსწარმეტყველოთ, რომ ელექტრონული დისკურსის ის თავისებურებები, რომლებიც დღეს შეინიშნება, მომავალში შეიძლება აისახოს ენობრივ ნორმაზე.

გრაფიკის, ორთოგრაფიის, ლექსიკის, სინტაქსის დონეებზე ერთი და იგივე მოვლენების ხშირი განმეორებადობა გვაძლევს საფუძველს ვისაუბროთ იმის შესახებ, რომ ინტერნეტ-ქსელში იქმნება (თუ უკვე არ არის შექმნილი) საკუთარი ენობრივი ნორმა. იმისათვის, რომ გავარკვიოთ, რას წარმოადგენს ელექტრონულ დისკურსში მიმდინარე მოვლენები ნორმის, როგორც ლინგვისტური ცნების თვალსაზრისით, საჭიროა მკაფიოდ განვსაზღვროთ, როგორ გვესმის თავად ნორმა. განვიხილოთ, როგორ განმარტავენ მას ენათმეცნიერები.

ერთის მხრივ, ენობრივ ნორმაში ლინგვისტები ტრადიციულად გულისხმობენ იმ მოვლენებს, რომლებიც ძალზე ხშირად გამოიყენება ამა თუ იმ ენობრივ თანამეგობრობაში მოხერხებულობისა და მოთხოვნილი მნიშვნელობის ოპტიმალურად გამოხატვის ფუნქციონალური უნარის გამო. მოცემულ შემთხვევაში ლინგვისტურ ლიტერატურაში საუბრობენ უზუსტ ან ენის ნორმაზე. მეორე მხრივ, - კომუნიკაციის პროცესში გადარჩეული გამოხატვის ეს ყველაზე მისაღები საშუალებები განმტკიცდება ლექსიკონებსა და ცნობარებში ან კოდიფიცირდება და ამით პრესკრიფციულ ან კოდიფიცირებულ ნორმად იქცევა.

ნორმის ეს ორი ასპექტი ურთიერთდაკავშირებულია. ყველაზე მოსახერხებელი ენის გამოყენების ვარიანტები გამოიყენება დიდი ოდენობით ენობრივი სუბიექტების მეტყველებაში და რომელიმე „კრიტიკულ“ რაოდენობრივ ნიშნულამდე მისვლის შემდეგ ხდება ჯერ ენის ნორმად იქცევა, შემდეგ კი კოდიფიცირდება. კოდიფიკაციის შემდეგ ეს მოვლენები ხდება „მიბაძვის ნიმუშები“, რომელიც ზოგადად სავალდებულოა ლიტერატურული ენის ყველა მატარებლისთვის.

ამასთან დაკავშირებით, გვერდს ვერ ავუვლით საკითხს იმის შესახებ, თუ რატომ მკვიდრდება ზოგი-

ერთი გამოხატვის საშუალება ენაში, ზოგი კი - არა. ყოველი ადამიანის სამეტყველო შემოქმედება ინდივიდუალურია და თუ ინოვაცია კომუნიკაციურად წარმატებულია, მაშინ მას იოლად იღებს ენობრივი თანამეგობრობა.

ეს მოვლენა შეინიშნება ელექტრონულ დისკურსში. გამოხატვის ყველაზე მოსახერხებელ საშუალებებს ადვილად ითვისებს მომხმარებელთა უმრავლესობა და, ამრიგად, ყველაზე ხშირად გამოყენებადი ხდება. ეს გამოიხატება ინტერნეტისათვის ტრადიციულად ქცეულ ორთოგრაფიული ნორმებისგან გადახვევაში, ლექსიკური შეთანხმებებისა და სიტყვათა რიგის თავისებურებებში, ქსელის ყველაზე აქტიურ მომხმარებლებს შორის შექმნილ განსაკუთრებულ სამეტყველო ეტიკეტში. საჭიროა გავისხენოთ ელექტრონულ დისკურსში დაფიქსირებული ასეთი დიდი ოდენობის ინოვაციების შესაძლო ფსიქოლოგიური ნაწამძვრები. ადამიანები, რომლებიც აღიქვამენ ინტერნეტს, როგორც რაღაც ახალს, მზად არიან სხვადასხვა ინოვაციებისთვის, რაც იმას ნიშნავს, რომ ყოველდღიურ სამეტყველო პრაქტიკასთან შედარებით ნაკლებად კრიტიკულად არიან განწყობილი ყოველგვარი სიახლისადმი. თუმცა, ინტერნეტში, ზოგად ტენდენციებთან ერთად შეინიშნება ინდივიდუალურიც, რომლებიც არა მხოლოდ ვრცელდება, არამედ ხშირად შეუმჩნეველიც კი რჩება. ეს იმაზე მეტყველებს, რომ ასეთი ინოვაციები კომუნიკაციურად წარმატებული სულაც არაა.

ამრიგად, სახეზეა ორი ფაქტორი, რომლებიც გავლენას ახდენს ენობრივ შემოქმედებაზე. ერთის მხრივ, ეს არის ენობრივი სისტემა, რომლის ფარგლებში დარჩენისას ენის სუბიექტი იმყოფება მისი გავლენის ქვეშ და შეზღუდულია მის მიერ. მეორე მხრივ, ამ სისტემას გააჩნია მუდმივად განახლებადი სტრუქტურა. მიუხედავად სიმკაცრისა, იგი უშვებს ცვლილებებს. ამ ორი ფაქტორის ურთიერთქმედება ქმნის სწორედ ინოვაციებს, რომლებიც შეინიშნება ენაში საერთოდ და, კერძოდ კი, ელექტრონულ დისკურსში.

პირველ ფაქტორს შეიძლება ვუწოდოთ შიდა-ენობრივი, მეორეს კი -სოციოკულტურული. პირველ შემთხვევაში ჩვენ საქმე გვაქვს ენის ნორმასთან, მეორეში კი - მეტყველების ნორმასთან. სოციოკულტურული ფაქტორები უშუალოდ გავლენას ახდენს ენის ნორმაზე და აიძულებს ამა თუ იმ ენობრივი თანამეგობრობის წარმომადგენლებს ან აირჩიონ ენაში უკვე არსებული შესაძლებლობები ან შექმნან ახალი, ხოლო შიდაენობრივი ფაქტორი, ერთის მხრივ, შესაძლებლეს ხდის, ხოლო მეორე მხრივ - ზღუდავს გამოყენებული ამა თუ იმ სამეტყველო ფორმის კოდიფიკაციას. გარდა ამისა, ენის განვითარების ყოველი ეტაპისათვის უნიკალურმა ამ ფაქტორების თანაფარდობის კომბინაციამ და თანმიმდევრულმა მონაცვლეობამ მიიყვანა კაცობრიობა იმ ენობრივ მრავალფეროვნებამდე, რაც ამჟამად არსებობს მსოფლიოში და ყოველი ხალხი - იმ ენამდე, რომელზედაც იგი საუბრობს.

ერთ-ერთი ნაშრომი, რომელიც უშუალოდ მიეძღვნა ენობრივი ნორმის შეცვლას, არის ე. კოსერიუს კვლევა. ავტორს ენობრივი ცვლილებები შემდეგნაირად ესმის: “ენა სწორედ იმიტომ იცვლება, რომ იგი მზა ფორმით კი არ არსებობს, არამედ უწყვეტად იქმნება ენობრივი საქმიანობის პროცესში. მოსაუბრე ქმნის ან აყალიბებს თავის გამონათქვამებს, იყენებს არსებულ ტექნიკასა და მასალას, რომლებსაც მას აძლევს მისი ენობრივი ჩვევები”. თანამედროვე ფსიქოლინგვისტიკაში ეს პროცესები აღწერილია, როგორც ათვისებული “პრესკრიპციული წესების” გაუცნობიერებელი დაცვა. იმას, რაც არ შეესაბამება ამ წესებს, ე. კოსერიუს უწოდებს ინოვაციას. ინოვაციად იგი მიიჩნევს:

- ტრადიციული მოდელების დამახინჯებას;
- ენაში არსებული ვარიანტებიდან ერთ-ერთის არჩევას;
- სისტემურ განათლებას (ფორმების გამოგონება სისტემის შესაძლებლობების შესაბამისად);
- სხვა ენიდან ნასესხებ ლექსიკას;
- ფუნქციონალურ ეკონომიას (მეტყველებაში ჭარბად არსებული განსხვავებების უგულებელყოფა).

ასეთი კლასიფიკაცია რადგანაც იძლევა ელექტრონულ დისკურსში დაფიქსირებული ინოვაციების სისტემატიზების საშუალებას. იმასთან დაკავშირებით, რომ ინტერნეტში ენით სარგებლობის თავისებურებები ჩამოყალიბების სტადიაზეა, ჩვენ გვაქვს შესაძლებლობა დავაკვირდეთ რომელ ინოვაციებს იღებენ ქსელში და რომელს - არა. კვლევის კორპუსის ანალიზმა გვიჩვენა, რომ ინოვაციათა ყველა სახე, გარდა სისტემური განათლებისა, კარგად “მუშაობს” ელექტრონულ დისკურსში.

ტრადიციული მოდელების დამახინჯება - ელექტრონულ დისკურსში ყველაზე გავრცელებული ხერხია. თუ ასეთ მოდელად ჩავთვლით ტრადიციულ ორთოგრაფიას, იგი იცვლება საკვლევ ენაში. ამასთან, ორთოგრაფიული ნორმებიდან გადახვევით შექმნილ დაწერილობათა უმეტესობას წარმატებით აღიქვამენ ადრესატები.

ტრადიციული მოდელების დამახინჯება მჭიდროდაა დაკავშირებული ინოვაციათა მეორე სახესთან - ენაში არსებული ვარიანტებიდან ერთ-ერთის არჩევასთან. ენის სისტემა წარმოადგენს შესაძლებლობების ერთობლიობას ამა თუ იმ მნიშვნელობების გამოსახატად, ამასთან სამეტყველო საქმიანობაში რომელიღაც ამ შესაძლებლობათაგანი გამოიყენება, ზოგიერთი კი - არა. ყველაზე ხშირად გამოყენებული შესაძლებლობები შედის ლექსიკურ ბრუნვაში და ხშირად გამოიყენება.

სხვა ენიდან ნასესხები ლექსიკა მნიშვნელოვან ადგილს იკავებს ელექტრონულ დისკურსში. შეიძლება საუბარი სიტყვების განსაზღვრულ რაოდენობაზე, რომელიც მსოფლიო ქსელის მომხმარებლებისთვის საერთაშორისოდ იქცა. ასეთი სიტყვები ბევრი არაა, თუმცა ისინი შეადგენს ნებისმიერი ინტერნეტ მომხმარებლის ლექსიკური მარაგის საფუძველს,

ამიტომაც ისინი ექვემდებარება ყველანაირ რეგიონულ ვარიაციებს.

ფუნქციონალური ეკონომია (მეტყველებაში ჭარბად არსებული განსხვავებების უგულვებლყოფა) - გახლავთ ელექტრონული დისკურსის, შეიძლება ითქვას, მთავარი თავისებურება. სწორედ ენობრივი საშუალებების ეკონომია აიძულებს ჩატების ვიზიტორებს გამოტოვონ ასოები სიტყვებში, გამოიყენონ სხვადასხვა სახის აბრევიატურები და სხვა შემოკლებები. თუმცა, ენის მატარებლების ალლოკარნახობს, რა დონემდე შეიძლება შეიცვალოს გამონათქვამი - რა ნიშნულის შემდეგ დაკარგავს იგი ცნობადობას და, აქედან გამომდინარე, კომუნიკაციურ წარმატებულობას.

ეკონომიაზე საუბრისას არ შეიძლება არ გავიხსენოთ ა. მარტინეს გამონათქვამი: "...ენის ევოლუცია ზოგადად განისაზღვრება მუდმივი წინააღმდეგობით ადამიანისთვის დამახასიათებელ ურთიერთობისა და გამოხატვის მოთხოვნილებასა და მის სწრაფვას შორის - მინიმუმამდე დაიყვანოს თავისი გონებრივი და ფიზიკური საქმიანობა". ავტორმა ფონოლოგიური ცვლილებების შესწავლისას შენიშნა, რომ ყოველი ენობრივი თანამეგობრობა კომუნიკაციის პროცესში გამოიმუშავებს ერთგვარ ნონასწორობის მდგომარეობას ამ ორ ურთიერთსაწინააღმდეგოდ მიმართულ მისწრაფებებს შორის.

ამასთან დაკავშირებით, საჭიროა ასევე გავიხსენოთ ენის ლოგიკის სფეროში მომუშავე ინგლისელი მკვლევარის გ.პ. გრაისის სტატია, რომელიც ეძღვნება ლოგიკისა და სამეტყველო ურთიერთობის კავშირს. მას მოჰყავს ცხრა პოსტულატი, რომლებიც, მისი შეხედულებით, უზრუნველყოფს ვერბალური კომუნიკაციის მაქსიმალურ ეფექტიანობას. გრაისმა ისინი დაყო ოთხ კატეგორიად - რაოდენობა, ხარისხი, ურთიერთობები და საშუალებები. ხარისხის კატეგორიას იგი მიაკუთვნებს ისეთ მოთხოვნებს, როგორიცაა ილაპარაკო: 1) არც მეტი; და 2) არც ნაკლები, ვიდრე საჭიროა. ჩვენი კვლევის ემპირიული მასალა გვიჩვენებს, რომ ეს მოთხოვნა მნიშვნელოვანია ელექტრონული დისკურსისათვის და რომ მისი მონაწილეების კრეატიული საქმიანობა მიდის იგივე მიმართულებით - საერთო ტენდენციას წარმოადგენს გამოხატვის ისეთი საშუალებების ძიება, რომლებიც ძალისხმევის მინიმუმით გადმოსცემს ინფორმაციის მაქსიმუმს, გაგების გაძნელების გარეშე.

ეს თეზისი ეხმიანება ე. კოსერიუს მოსაზრებას, რომელიც ენობრივი ინოვაციების გაანალიზების საფუძველზე სვამს კითხვას, თუ როგორ იგებს მსმენელი ან მკითხველი იმას, რაც მას ადრე არ მოუხმენია ან არ წაუკითხავს. ამ კითხვაზე საპასუხოდ იგი აღნიშნავს, რომ ენის სისტემა წარმოადგენს პოტენციური შესაძლებლობების რეალიზაციის სისტემას არა მხოლოდ მოსაუბრის (დამწერის), არამედ ასევე მსმენელისათვის (მკითხველისათვის). სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, ენის სისტემა არის შესაძლებლობათა სისტემა. ენის ყოველი მატარებელი წარმოადგენს ამ სისტემის "მატარებელს" და შეუძლია მისი

რეალიზება როგორც წარმოქმნისას, ასევე აღქმისას. ამრიგად, გასაგები ხდება, თუ როგორ ხდება გასაგები და აღქმული ელექტრონულ დისკურსში გამოყენებული მრავალრიცხოვანი ენობრივი ინოვაციები. ვარიანტულობა გამონათქვამის აგების დონეზე გულისხმობს ვარიანტულობას მისი აღქმის დონეზე.

სისტემური განათლება (ფორმის გამოგონება სისტემის შესაძლებლობების შესაბამისად) ფართოდ არ არის გავრცელებული ინტერნეტში. სავარაუდოდ, ამისთვის საჭიროა უფრო სერიოზული წანამძღვრები. ამასთან დაკავშირებით შეიძლება გავიხსენოთ მტკიცება, რომ ნორმა არ შეიძლება იყოს სისტემაზე ფართო, რაც იმას ნიშნავს, რომ იგი არ შეიძლება მოიცავდეს სისტემის საწინააღმდეგო მოვლენებს. ასეთი მოვლენები შეიძლება წარმოიქმნას მხოლოდ სისტემის შესაბამისი გარდაქმნის შემდეგ, ეს კი საკმაოდ რთული და მრავალგანზომილებიანი მოვლენაა, რომელიც მოითხოვს დროის დიდ მონაკვეთს. ამიტომაც მოცემულ მომენტში ელექტრონულ დისკურსში რაიმე სისტემურ გარდაქმნებზე საუბარი ნაადრევია.

ამრიგად, თეორიულად გამართლებულია დასკვნა იმის შესახებ, რომ ელექტრონული დისკურსის, როგორც კომუნიკაციის ახალი საშუალებისათვის, დამახასიათებელია საკუთარი ენობრივი ნორმა, რომელიც ეხება ენის სხვადასხვა დონეებს. ფაქტორები, რომლებიც განასხვავებენ ამ ენობრივ ნორმას იმ ნორმისაგან, რომელიც დამახასიათებელია მეტყველების ზეპირი წარმოქმნის ან წერითი წარმოქმნისათვის, განპირობებულია მეტყველების წარმოქმნის არხის კატეგორიალური ნიშნებით.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. O'Conner P.T., Kellerman S. You Send Me: Getting It Right When You Write Online / Ed. Harcourt, 2002, 256 p.
2. Crystal, D. The Language Revolution. Cambridge. Polity Press, 2004.
3. Бубнова Г. И. Канал порождения речи как компонент когнитивной стратегии. В сб.: Экспериментальные исследования устной речи и овладения языком. М., 2000, стр. 3 – 32
4. Гак В.Г. Структура языка и лингвистическая теория // Современные проблемы романистики: прагматика, семантика, синтаксис: Тезисы докладов VI всесоюзной конференции по романскому языкознанию. Том I. - Москва - Воронеж, 1991. С. 41-42